

SLIKARI DOŠLJACI OD 1938. DO 1945. IZ FUNDUSA UMJETNIČKE GALERIJE DUBROVNIK, PROSINAC 2016–VELJAČA 2017.

Umjetnost došljaka

Dubrovačka izložba ukazuje na raznorodnost likovne morfologije umjetnika stranih korijena, koji su boraveći u našim krajevima pridonijeli multikulturnoj raznolikosti društva

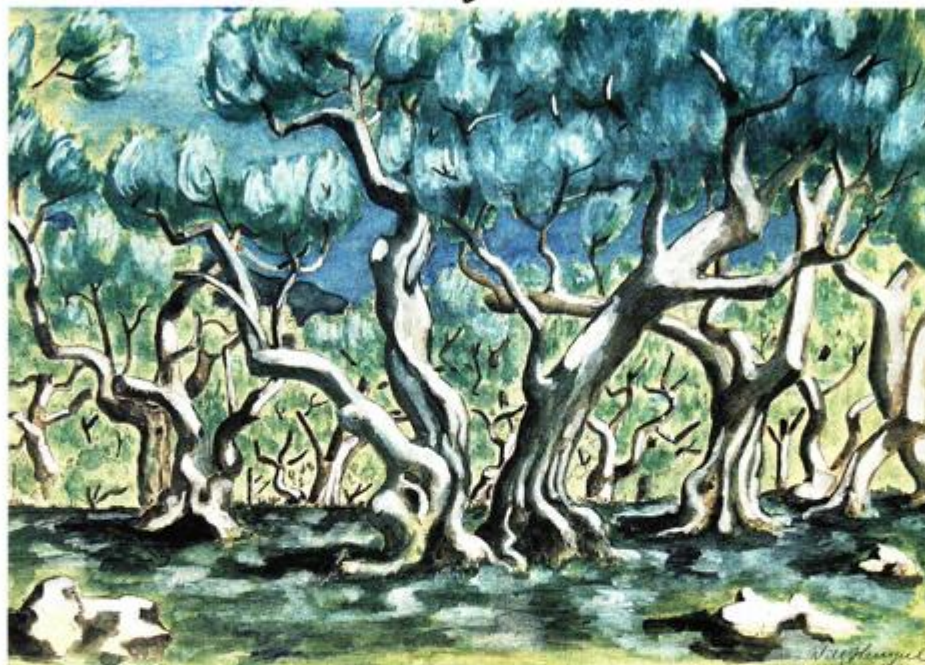
**ANDREA
BATINIĆ IVANKOVIĆ**

Iz bogatog fundusa Umjetničke galerije Dubrovnik izdvaja se šezdesetak djela akademskih slikara raznih nacionalnosti koji su boravili na širem dubrovačkom području tijekom prve polovice 20. stoljeća. Riječ je o Nijemcima, Česima, Poljacima i Austrijancima. Razlozi njihova boravka na našim područjima različiti su, od turističkih posjeta do bijega pred nacističkim režimom. Naime, nacisti su proglasili rat modernoj umjetnosti već 1933, kada su zaplijenili više od 15.000 „nenjemačkih“ umjetničkih djela jer su ona za njih bila „izopačeno, boljševističko zlo“ koje truje nadmoćni i pročišćeni hitlerovski Reich bizarnošću i izobličenošću, gotovo ludilom. Djela majstora nove avangardne umjetnosti izvrgnuta su ruglu (ne) slavnom izložbom *Entartete Kunst (Izopačena umjetnost)*, održanom u Münchenu 1937, kojom su nacisti u javnosti željeli stvoriti odbojnost prema modernim djelima osudivši njihove autore kao „degenerativne / izopačene“ umjetnike. Paralelno je postavljena i izložba *Große Deutsche Kunstausstellung (Velika izložba njemačke umjetnosti)*, koja je trebala pokazati samo ono najbolje i najsavršenije što može iznjedrati umjetnost Hitlerove Njemačke.

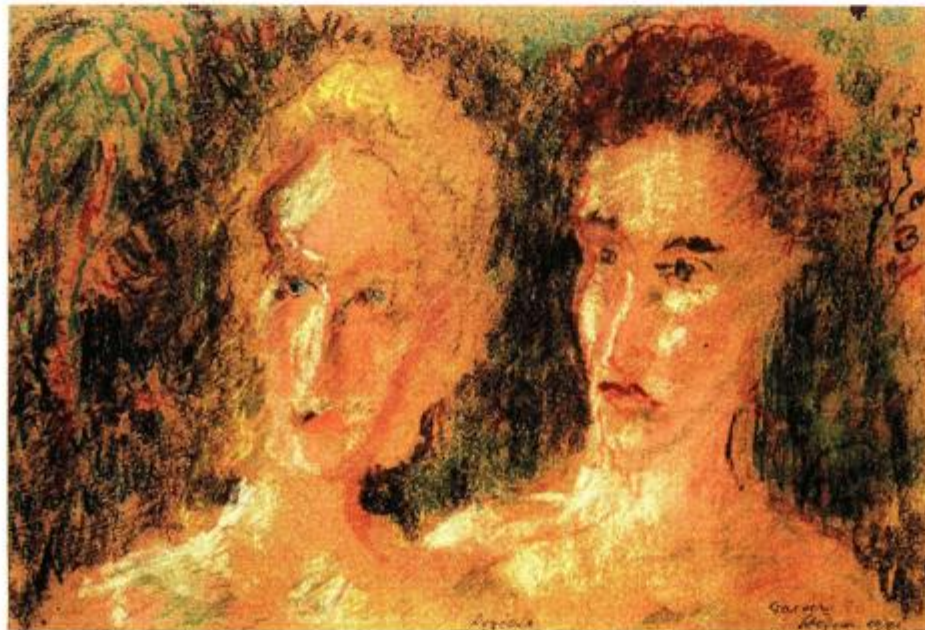
Pod vodstvom kustosice Rozane Vojvoda prvi je put u galeriji Dulčić Masle Pulitika izloženo četrdesetak djela međunarodnih autora datiranih u razdoblju od kasnih tridesetih do sredine četrdesetih godina prošloga stoljeća. Većina djela došla je u muzej kao dio zbirke Zaloni, koju je djelomično otkupila Umjetnička galerija Dubrovnik 1979. Izložbom *Slikari došljaci od 1938. do 1945.* široj su javnosti predstavljeni radovi nešto manje poznatih stranih slikara kao što su Carl Johann Rabus, Franz Schaffgotsch, Hans Gassebner, František Besperato, Walter Hoefner i Willy Hempel, koji su uz velike majstore moderne: ~~Carla~~ Dixa, Franza Marcę, Ernsta Barlacha, Oskara Schlemmera... izlagali na velikoj minhenskoj izložbi 1937. Djela su im obilježena ekspresionističkom notom, što je nedvojbeno nusprodukt njihove bolne prošlosti. Na poprilično emotivnim platnima prikazani su pejzaži – najvećim dijelom zastupljen je mediteranski krajolik, koji im je u neko doba života postao zavičaj, zatim portreti osamljenih likova koji egzistiraju u svojoj tihoj i zapuštenoj stvarnosti, a nerijetko se javljaju i skupine likova u interakciji s okolinom i ambijentom u koji su postavljeni. Srodnost i zajedničke karakteristike „slikara došljaka“ najbolje se opažaju u zavičajnoj motivici, likovnim doživljajima zbilje i kolorizmu prigušenih, zemljanih tonova boje uz kromatsku materičnost.

**Ekspresionizam
Waltera Hoefnera**

Većina radova njemačkog umjetnika Waltera Hoefnera koji se čuvaju u Umjetničkoj galeriji Dubrovnik crteži su tušem, pasteli i akvareli, a od motiva najzastupljeniji su portreti pojedinačnih likova ili skupne kompozici-

Willy Hempel, *Masline*

Walter Hoefner, *Dva poprsja*, 1941.

cije u zatvorenom prostoru koje pričaju vlastite priče te mediteranski pejzaži s palmama i kamenim kućama. Umjetnik nerijetko slika i vedute, napose Korčule, u kojoj je pronašao utočište nakon napuštanja Njemačke. Laganim i vibrantnim potezima kista Hoefner gradi skrovite vizure Korčule okupane ljetnim suncem, naglašavajući nježna tonska rješenja s prigušenim prelijevanjem svjetlosti. Njegovi sfumato akvareli suzdržana su kolorita, a tonski prijelazi od toplih smeđih i narančastih preko hladnih nijansi plave i zelene s ponekim odblijeskom crvene boje postaju tek odsjaji na gotovo staklenoj mirnoj površini. Hoefnerovi pejzaži kompozicijski su usuglašeni, dok zgrade, kuće, crkvena zdanja i osamljenost obalnih lukâ pobuduju osjećaj tihe egzistencije nagrižene zubom prolaznosti. Uski kromatski registar i samozatajna gesta kojima postiže vitalitet prikazanog, najljepša su izražajna sredstva kojima autor ocrta krajolik i vizure dubrovačkog kraja. U gotovo svim Hoefnerovim pejzažima i vedutama ispod tople površine proteže se senzibilitet lirsko-melankoličnog naboja uz povremene ekspresivne erupcije energije.

S druge strane, njegovi crteži grupnih kompozicija ili osamljenih muškaraca u kavama (*Za stolom, Društvo*) odišu sve naglašenijim, ekspresivnijim rukopisom izražavajući tjeskobu stvarnosti i bolečive svakodnevnice. Crtački naglašenom, valovitom linijom Hoefner gradi volumen, dok hitrim i snažnim potezima kista stvara trodimenzionalnu plohu kojom dominiraju sve nemirnije kretnje vođene unutrašnjom nesputanom potrebom iskazivanja zbilje. Umjetnik naginje simplifikaciji likova naglašavajući tek glavne karakteristike lica kao što su oči, nos ili usta. Hoefne-

rovi crteži postaju splet poteza i boja kojima pokušava zabilježiti tugu, umor ili pak tričavi razgovor umornih likova u lokalnoj kavani. Walter Hoefner djelima zadire u neslućene vidike ekspresionističke izražajnosti nastalih iz težnje za prikazivanjem trivijalne svakodnevnice i očuvanjem sjećanja, čime sasvim suptilno i tiho kliže u vlastiti intimistički prostor.

Egzotični pejzaži

Austrijski umjetnik Franz Schaffgotsch živio je i djelovao u Dubrovniku od kraja tridesetih godina prošlog stoljeća pa sve do smrti, a na ovoj izložbi predstavljen je serijom radova nastalih u tehniči tuša i tempere na papiru koji kod promatrača izazivaju nekritičko divljenje prema tom vrsnom crtaču, figurativcu i virtuoznom koloristu. Izloženi su radovi s prikazima njegova egzotičnog putovanja na relaciji Pirej – Aleksandrija – Haifa – Dubrovnik, a kako navodi kustosica izložbe Rozana Vojvoda: „Riječ je o dopadljivim radovima s izraženom ilustrativnom komponentom koji ne pokazuju ni u naznakama ekspresionistički senzibilitet karakterističan za njegove rane radove.“

Schaffgotsch je vrlo autentičan u gradnji egzotičnih, mediteranskih pejzaža (*Grčki krajolik, U aleksandrijskoj luci*) prožetih elementarnom figurativnošću i simboličkom predmetnošću što plošnim tretiranjem likova s izrazito naglašenim grafizmom evociraju istočnjačke prizore gogenovskih *Tahićanki*. Njegova djela prepuna su boja koje se na svijetlim podlogama još više ističu: koloristički raspon kretao se od suzdržanih plavičastih i prljavozelenih do raskošne game naranča-

stih i ružičastih tonova u kontrapunktu s ponekim ljubičastim i crvenim akcentima. Schaffgotsch je umjetnik koji je u radove uspio usaditi vlastitu sliku života i prirode: njegovi su prostori otvoreni i eterični, dok nebesko plavetnilo uz prizvuk blijeđe svjetlosti evocira prozračnost i svježinu pejzaža. Mediteransko podneblje kojemu je posvećeno slikarstvo Franza Schaffgotscha uspješno se ostvarilo u kombinaciji grafičkog izraza i grafičkih sredstava sa slikarskim izrazom i slikarskim figurativnim sredstvima.

Njemački umjetnik Hans Gassebner, koji tridesetih i četrdesetih godina 20. stoljeća boravi na području Zatona kod Dubrovnika, na izložbi je predstavljen serijom radova s prikazima prirode, životinja te žanr-scena. Gassebner u pejzažima kompoziciju razbija uzbuhanim planovima, neobičnim perspektivama i sve naglašenijom ekspresivnošću prostora. Boju nanosi gustim pastoznim namazima kista koji stvaraju dojam napetosti i kretanja koje zahvaća cijelu površinu slike. Koloristički sklopovi pomalo su škrti i opori, a kreću se od prigušenih smeđih, maslinastozelenih i tamnoplavih tonova uz prodore crvenih i narančastih svjetlosnih akcenata.

Trivijalnost, svakodnevnica te prikazi životinja glavni su motivi koji zaokupljaju njemačkog umjetnika. Umorne životinje na pašnjacima, kao i prizori sa seljankama, djeluju otužno i tjeskobno, zbog čega Gassebnerovo slikarstvo nije prikaz idiličnoga seoskog života, već nešto mnogo dublje. Ono je slikarstvo unutrašnjega stanja, odnosno svega onog što evocira tamne slutnje i strahove, s pomoću kojih umjetnik iskazuje sva svoja sjećanja, nadanja i strepnje. Slike Hansa Gassebnera bogate su motivikom i koloristikom, koje se unatoč sveprisutnom sukobu emotivnog i misaonog, međusobno kreativno nadopunjuju i harmoniziraju.

Nagovještaj kubizma

Njemački umjetnik Willy Hempel na izložbi je predstavljen crtežom i dvama krajolicima na kojima je zastupljena bogata vegetacija južnjačkih krajeva (*Masline*). Slojevitost i vibrantnost poteza prilikom slikanja vegetacije te tonski prijelazi od mnogo zelenih valera, preko svih nijansi plave i sive pa sve do bijele najuspjelija su izražajna sredstva kojima umjetnik mediteranski krajolik transponira na platno. Razlaganjem bojanih polja i formi Hempel je istovremeno postigao dinamizam i čvrstinu slike, ali i nagovijestio kubističke tendencije.

Od ekspresionističkog slikara i ilustratora Carla Rabusa valja istaknuti sliku u tehnici ulja na platnu s prikazima broda u gradskoj luci (*Trabakule*). Primorski motiv vrlo živih boja koje naprosto emaniraju energiju, bogatstvo toplih tonova i svjetlosnih čestica upućuju na to da je umjetnik vjerojatno boravio na dubrovačkom području te je želio ovjekovječiti sjećanje na emigrantske dane slikajući mediteranski krajolik, što pridonosi likovnosti naših krajeva i bogatom fundusu Umjetničke galerije u Dubrovniku.

Naposljedku, valja istaknuti i češkog slikara Františka Besperata, koji je svoje mjesto na izložbi zaslužio vješto slikanom marinom, kvalitetnim i rafiniranim primjerom avangardne „emigrantske“ umjetnosti.

Cilj dubrovačke izložbe, kao i ovog likovnog osvrta, ne leži u nastojanju da se prikažu život i djela svih slikara došljaka na dubrovačkom području, već se nastojalo ukazati na raznorodnost likovne morfologije umjetnika stranih korijena, koji su boraveći u našim krajevima pridonijeli multikulturnoj raznolikosti društva, kao i prodoru modernih tendencija u slikarstvu tridesetih i četrdesetih godina prošlog stoljeća, a napose bogatstvu fundusa Umjetničke galerije Dubrovnik.